

DUYGU ASENA’NIN “KADININ ADI YOK” VE NEVÂL ES-SA’DÂVÎ’NİN “İMRA’A ‘İNDE NUKTATI’S-SIFR” (SIFIR NOKTASINDAKİ KADIN) ADLI ESERLERİNDE EVLİLİK TEMASI VE KADIN OLGUSU *

Senem SOYER**

Özet

Bu çalışmada, Duygu Asena’nın *Kadının Adı Yok* ile Nevâl es-Sa’dâvî’nin *Imra’a ‘inde Nuktati’s-Sıfr* (*Sıfır Noktasındaki Kadın*) adlı eserlerinde kadın kahramanlar, tip, karakterizasyon ve muhteva ile evlilik temasını ele alış biçimleriyle karşılaştırmaya tabi tutulacaktır. İki yazarın yaşadığı toplumlar, geleneksellikleri ve modernleşme çabaları feminist görüş açısından değerlendirilecektir. Bu çalışmada şu sorunsallar ele alınacaktır: Batıda başlayan feminist hareketin doğusunda kalan Türkiye ve Mısır’da kadın ne durumdadır? Bu toplumların içinden çıkan fakat topluma aykırı olan ya da topluma önderlik etmiş iki kadın feminist yazarın eserlerinde bu değişimin izlerini görmek mümkün müdür? Aynı dönemde farklı iki ülkede yaşamış olan, toplumlarının dikkatini “kadın hak ve özgürlükleri” konusuna çeken ve bununla ilgili olarak farkındalık sağlama çabasındaki bu iki öncü kadın yazar, feminizm olgusunu nasıl işlemişlerdir? İki toplumun kadına bakışını ve evlilik kurumunu nasıl eleştirmişlerdir?

Anahtar kelimeler: Feminizm, Duygu Asena, Nevâl es-Sa’dâvî, Türkiye, Mısır

* Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi’nin 01-03 Kasım 2012 tarihinde düzenlediği IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi’nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Kırıkkale Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (senemsoyer@gmail.com).

**The Theme Of Marriage And Phenomenon Of Woman In
The Works Of Duygu Asena's "Kadının Adı Yok" And
Nevâl Es-Sa'Dâvî's "Imra'a 'Inde Nuktati's-Sifr"**

Abstract

In this work, the heroines in Duygu Asena's book *Kadının Adı Yok* (*The Woman Has No Name*) and in Neval es-Sa'dâvî's book *Imra'a 'Inde Nuktati's-Sifr* (*Woman at Point Zero*) will be compared and contrasted in terms of characterization, type and content focusing on marriage theme. The societies in which the writers lived, their traditions and their modernization struggles will be evaluated in terms of feminist view. The study also deals with these questions: "What is the status of the women in Turkey and Egypt on the eastern side of the western feminist movement? "Is it possible to see the traces of this change in the works of two feminist writers who contradicted with their communities or sometimes led their communities? How did these two prominent writers who lived in two different countries at the same time and attracted the attention of people to women rights and freedoms struggling to create awareness about such matters work on feminism? How did they criticize the attitudes of two societies against women and marriage?"

Keywords: Feminism, Duygu Asena, Nevâl es-Sa'dâvî, Turkey, Egypt

GİRİŞ

Kadın olmak, sosyolojik, ekonomik, kültürel ve siyasi olarak farklı yorumlanabilir özellikleri içeren bir durumdur. Çocukluktan itibaren gerek aile içinde gerekse toplum içinde çeşitli kodlamalarla aktarılan değerler, kadınlara hangi durumlarda nasıl davranacaklarını öğretir biçimde düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Bu durumun sonuçlarından biri olarak kadın, çoğu zaman birey olamamış, ikincil bir nesne konumuna düşmüştür. Bir yandan birey olma yolunda kendini gerçekleştirmeye çabalayan kadın, diğer yandan ataerkil ideolojinin kendisine yüklediği görev ve sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kalmıştır.

Ataerkil birer topluma sahip olan Türkiye ve Mısır aynı zamanda ortak bir kültürel mirasa da sahiptir. “*Bizde, Tanzimat’la, Mısır’da ise Napolyon’un Mısır’ı işgaliyle başlayan Batılılaşma sürecinde, belki de yanlış uygulamalardan dolayı gerileyen öz değerlerle dünya kamuoyunda yücelen batılı değerler arasında bocalayan Türk ve Mısırlı yazarlar, farklı oranlarda ayak uydurdukları bir değişim yaşamışlardır.*” (Ürün, 2002: 373) Bu çalışmaya temel olan Duygu Asena’nın *Kadının Adı Yok* ve Nevâl es-Sa’dâvî’nin *Sıfir Noktasındaki Kadın* isimli eserleri Türk ve Mısır toplumlarındaki feminist edebiyatın, bir yansıması olması yönüyle önem arz etmektedir. Kadın konusunda kaleme alınmış bu iki eser, benzer bir kültürel geçmişe sahip, iki ülke, olan Türkiye ve Mısır’ın kadına bakışı açısından önemli ipuçları vermektedir.

1. Duygu ASENA’nın *Kadının Adı Yok* Eserinde Evlilik ve Kadın Olgusu

Uzun yıllar önce aramızdan ayrılmasına rağmen Duygu Asena, halen Türkiye’de kadın hakları ve feminizm denilince akla ilk gelen isimdir. ‘Güçlü kadın’, ‘mutlu kadın’, ‘çalışan kadın’, ‘erkek eşitim’ diyen kadın söylemleri onunla beraber anılmış ve toplumda geniş yankılar bulmuştur. *Kadının Adı Yok* bu söylemlerin yazıya dökülüşü, sessiz bir dil ile beyanı olmuştur. Bu eser kadının birey olarak ele alınışı kadar, evlilik temasının işlenişi bakımından da bir ilk niteliğindedir.

Atatürk’ün yaveri ve CHP Milletvekillerinden Ali Şevket Öndersev’in torunu olan Duygu Asena, 19 Nisan 1946 yılında İstanbul’da doğdu. Kadıköy Özel Kız Koleji’ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Bölümü’nü bitirdi. İki yıl Haseki Hastanesi Çocuk Kliniği ve İstanbul Üniversitesi Çocuklar evinde pedagoğ olarak çalıştıktan sonra, 1972 yılında Hürriyet Gazetesi’nde gazeteciliğe başladı.” (Yıldız, 2007: 11) “Birçok gazetede köşe yazarlığı ve yöneticilik görevini üstlenen Asena,

DUYGU ASENA VE NEVÂL ES-SA'DÂVÎ'NİN ESERLERİNDE EVLİLİK
TEMASI VE KADIN OLGUSU

“Kadınca”, “Onyedi”, “Ev Kadını”, “Bella Bayan”, “First”, “Kim” ve “Negatif” dergilerini yönetti. 1992-1997 yılları arasında TRT-2’deki “Ondan Sonra” programını hazırlayıp sunan gazeteci, “Umut Yarıda Kaldı”, “Yarın Cumartesi” ve “Bay E” adlı üç de filmde rol aldı.” (Tuğyan, 2006: 133) 1987 yılında yazdığı *Kadının Adı Yok* adlı kitabını 1989 yılında *Aslında Aşk Da Yok*, 1992’de *Kahramanlar Hep Erkek*, 1994’te *Değişen Bir Şey Yok*, 1997’de *Aynada Aşk Vardı*, 2001’de *Aslında Özgürsün*, 2003’te *Aşk gidiyorum Demez* ve 2004 yılında *Paramparça* isimli kitapları takip etti. Her biri satış rekorları kıran Asena’nın kitapları çeşitli ülkelerde de yayımlandı.

Kadının Adı Yok, 1980’li yıllarda Türkiye’de yaşanan feminizm hareketinin, kadınca ve farklı bir bakış açısıyla yorumlanmış biçimidir. Asena, bu eserde konu(a)şulmayan ve tabu olan konuları ele almıştır. Yazarken cesur davranmış ve herkesin hayatının bir döneminde yaşadıklarına ayna tutmuştur. Böylelikle eserde gerçekten ‘adı olmayan’ bir kadının, çocukluğundan itibaren çeşitli sebep ve mazeretlerle erkeklerle kadınlar arasına çizilen sınırları aşmaya çalışması anlatılmıştır. Kadınların, kadın olmaktan dolayı maruz kaldıkları ayrımcılığa vurgu yapılmıştır. Ataerkil bir yapıya sahip Türk toplumunda da aileler, diğer ataerkil yapıdaki toplumlar gibi; çocuklarının hemcinsleri ile oyun oynamalarını isterler. Küçük yaşlardan itibaren kızlar, kız arkadaşlarıyla evcilik oyunları oynarken, erkekler de silahlar ile güç gösterisi yapılan ve şiddet içerikli oyunları oynarlar. Evlerinin bahçesinde kız ve erkek arkadaşlarıyla oyun oynayan isimsiz kahraman, babasının erkek arkadaşlarına karşı hoşnutsuz tavrını şu şekilde ifade ediyor: “*arkadaşlarımız hep bizim bahçeye geliyor. Kızları da erkekleri de çok seviyorum, aralarında hiç ayırım yapmıyorum. Ama babam yapıyor... Babam gözlerini dikmiş camdan dışarı, bize bakıyor. O kadar kızgın ki, bakışlarından ateş saçıyor, yüzü maske gibi ve çok korkunç. Oğlanlar babamdan korkuyorlar. Kızlar korkmuyorlar çünkü babam kızlara kızgın bakmıyor.*” (Asena, 2008: 7) Baba, kızının erkeklerle arkadaşlık yapmasından hoşlanmıyor. Bunu sözleriyle ve hareketleriyle her fırsatta belli ediyor. Babasının davranışlarından yola çıkarak kadın-erkek ilişkilerini sorgulamaya başlayan ve anlamlandırmaya çalışan kadın kahraman, babasının annesine tavırlarını da eleştiriyor: “*babam hepimize, her şeyimize karışıyor. Anneme bile zaman zaman kızıyor. “geç kalma” diyor, “nereye gidiyorsun, kaçta geleceksin, kaç lira harcadın, kaçta aldın” diye sorup duruyor.*” (Asena, 2008: 10) Babasının bu kadar çok karışmasını, çocukça düşünceleriyle, kendilerini erkeklere karşı koruyup kollaması olarak tanımlamaktadır. Erkeklerin, fiziksel güçlerine ve cinsel isteklerine karşılık, Asena kadın olarak güçlü olmanın önemini vurgulamaktadır. Babanın bu tavrını erkek olmasının yanı sıra para kazanan olmasına bağlayarak,

kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmasının önemini belirtmektedir. *“Babamın çok parası var, annemin yok, bizim de yok, hepimize babam para veriyor. Sanırım parayı o verdiği için her şeye karışıyor, para çok önemli.”* (Asena, 2008: 11) Anne ise; kızını, “erkeklerin doğal rolü ev dışında çalışmak ve ailenin ekmeğini kazanmak; kadının da sorumlulukları çocuk yetiştirmek ve doğal olarak diğer temizlik işleridir” (Asena, 2008: 12) düşüncesine ikna etmek için büyük bir çaba harcamaktadır. Anneye göre genç kızlar, hareketlerine dikkat etmeli, giyim tarzları için toplumun onlar adına belirlediği rol reçetelerini takip etmelidirler. Gevşek davranışlar, gösterişli bir makyaj, giyimlerinde anormal bir durum veya açık giysi erkekleri kolayca kıskırtabilir. Bu durum da, onları sözel ya da fiziksel tacize maruz bırakabilir. Toplum kadına belli roller atfetmiştir ve kadınların da bunlara sorgulamadan geleneksel bir biçimde uymaları gerekmektedir.

İsimsiz kahraman okula başlıyor ve mahalle arkadaşı Mustafa ile aynı sınıfa düşüyor. Fakat öğretmeninden, sınıfta onunla değil Sibel ile oturması gerektiğini, babasının böyle istediğini öğrenir. İlerleyen dönemlerde de babasının titiz bir araştırma sonucunda bulunduğu kız lisesine devam eder. Ardından ergenlik dönemi ve tüm baskılara rağmen gizli gizli yaşadığı aşkları gelir. Ve babasının annesini aldattığını öğrenir. *“...annemin arkadaşı, bizim karşı komşumuz”*(Asena, 2008: 38) Bu durum karşısında susmayı tercih eder. Çünkü *“bunu anneme söylesem, iyice mutsuz olacak... ve gidemeyecek... gidecek bir yeri yok... çalışamayacak... çalışamaz... Gidebilseydi eğer, bunu ona söyledim... ama gidemeyecek ve söylemeyeceğim.”* (Asena, 2008: 39) Bu olay neticesinde bir yandan da babasına karşı güç kazanmış, istediğini yapma ve yaptırma cesareti bulmuştur. Ancak durumu annesine anlatamamış olması ise onu daha da incitmiştir. Sırada üniversite sınavı var, sınava girer ve onu kazanır. Üniversite eğitimine karşı çıkan babasına başkaldırısından sonra kararlı olmanın ne kadar önemli olduğunu öğrenir. Babası her şeye karşı çıkar. *“ilkokulda yavrukurt olmak istemiştin, babam izin vermemişti, daha sonra balerin olmak istedim, “Delirdiniz mi siz” dedi annemle bana. Ortaokulda tiyatrocü olmak istedim, kaşlarını çattı: “Bütün bu manyaklıklar senden mi çıkacak, bir daha duymayayım, vallahi okuldan da alır eve kapatırım seni”* (Asena, 2008: 50). Sonra evlenir. Evlenirken bir çok hayali vardır: *“minicik bir ev, artık babamın esiri olmamak, istediğim gibi gezmek tozmak, Avrupa, özgürlük...”* (Asena, 2008: 56) Ancak durumun öyle olmadığını fark eder. Hayalleriyle süslediği evlilik dünyası maalesef onun düşündüğü gibi olmaz. Önceleri heyecanla ve sabırsızlıkla beklediği sevgili eşi bir süre sonra katlanılmaz bir adama dönüşür. Daha sonra onu artık sevmediğini, istemediğini anlar. Asıl önemli

olanın güçlü ve kararlı olmakta gizli olduğunu keşfeder. İçinden geçenlerle dilinin söylediği cümleler, birbirini tutmadığı zaman mutsuzlaşır. “*Bir gün bunları dışımdan söyleyeceğim bir yere gelmeliyim ben... Çünkü içimden söylediklerim çok doğru, çok tatlı, dışımın böylesine sahtekâr olmasına dayanamıyorum.*” (Asena, 2008: 78) Çalışma hayatına katılır. İşyerinden bir erkek, onun işe alınışını kadın ve güzel olmasına bağlayınca, ayrıca maaşının da erkek çalışanlardan az olduğunu öğrenince iş hayatındaki kadının yaşadığı zorlukları fark eder. Bu defa da, yine başkaldırır. Eserde *kahraman* hep fark eder, öğrenir, güçlü olmaya çabalar, çok çalışır ve başarır. Evli olduğu süreç de dâhil olmak üzere birçok erkeğe âşık olur, aşkını yaşar, bundan dolayı eleştirilir, tehdit edilir, aldatılır, kusur bulur ve ayrılır. Ama ilkelerinden, işinden ve en önemlisi kendi mutluluğundan hiç vazgeçmez, her zaman umudu vardır.

2. Nevâl es-Sa'dâvî'nin *İmra'a 'İnde Nuktati's-Sıfır* (Sıfır Noktasındaki Kadın) Eserinde Evlilik ve Kadın Olgusu

Nevâl es-Sa'dâvî'nin eserinin kadın kahramanı “Fırdevs” ise umutsuz ve çaresizdir. *Sıfır Noktasındaki Kadın (İmra'a 'inde nuktati's-Sıfır)* isimli eserin yazarı es-Sa'dâvî, 1931 yılında Kahire'nin Kafr Tahla köyünde doğdu. 1955 yılında ilk eseri olan “Kadın ve Seks” (el-Mer'e ve'l-Cins) kitabını yazdı. Kitabında ele aldığı kadına şiddetin her türü ve cinsellik konuları, ahlaksızlık ve dine karşı çıkmak olarak algılandı. Yazdıkları nedeniyle 1981 yılında Enver Sedat döneminde hapse girdi. 1982 yılında Arap Kadınları Dayanışma Birliği'ni kuran es-Sa'dâvî, Mısır feminizminin, sömürgeye ve ataerkil düzene başkaldırının sembolü olmuştur. Özellikle İslami kesim tarafından sert bir biçimde ve çokça eleştirilmektedir. Bütün eserlerinin özgün dili Arapçadır ve eserleri 30'dan fazla dile çevrilmiştir. Roman, tiyatro, kısa hikâye ve anı türünde birçok eser yazmıştır.

Fırdevs, yaşanmış gerçek bir hayat hikâyesinin adıdır. Kanâtır Cezaevi'nde adam öldürmek suçundan idam edilmiştir. Aslında hiç kimseyi öldüremeyecek kadar ince ve narin bir kadındır. (es-Sa'dâvî, (t.y.): 2) Aynı zamanda çok da güçlü bir kadındır. Ölümüne meydan okuyuşuyla, fiziksel özellikleriyle diğer kadınlara benzemez. Fırdevs kendini tanımlarken şöyle der: “*pahalı ayakkabılarım, saçım ve makyajım dışında üst sınıfa ait olmadım. Bastırılmış arzularım ve lise diplomam ile orta sınıfa aittim. Okumayan, yazmayan ve hayat hakkında ziraat yapmaktan başka bir şey bilmeyen cahil, fakir, çiftçi babanın kızı olarak doğumumla aşağı tabaka sınıfa aittim.*” (es-Sa'dâvî, (t.y.): 12) Tarlaya gittiği günlerde, aşkı ve ilk heyecanları Muhammet ile yaşar. Fırdevs, kadına şiddetin fiziksel ve duygusal her

türüne maruz kalır. el-Ezher’de okuyan amcası tarafından tacize uğrar. Anne ve babasını kaybettikten sonra Firdevs’e amcası bakar ve neyse ki okula gitmesine de izin verir. Mezun olduktan sonra amcasının yanına geri döner ve yengesinin uygun gördüğü 60 yaşının üzerindeki Şeyh Mahmut ile evlenmek zorunda kalır. Çoğu kadın gibi dayağa maruz kalır, bu duruma boyun eğemediği için koca evinden kaçır. Sonraki sığınağı Beyumi, başlarda ona iyi davransa da iş aramak istediğini söyleyince Firdevs yine şiddete maruz kalır. Beyumi, sonra onu başka erkeklere satmaya başlar ve Firdevs yine kaçır. Bu defa şefkatli bir ana kucağı gibi gördüğü Şerife Salah el-Dayni ile tanışır. Şerife, Firdevs’e şu öğüdü verir: “*sen kendini yeterince satmayı becerememişsin. Erkekler kadının değerini bilemez, Firdevs. Kendi değerini belirleyen kadındır. Fiyatın yükseldikçe, erkek senin gerçekten değerli olduğunu daha çok kavrar, elindeki avucundakini sana vermeye razı olur. Kendi olanağı yoksa sana vermek için başkasından çalar.*” (Demiröz, 2004: 61) Firdevs acı bir şekilde Şerife’nin de onun üzerinden para kazanmak için onu kandırdığını öğrenir ve yine kaçır. Bu defa bir polisin eline düşer. Firdevs diploması ile iş aradığını belirtmesine rağmen polisin isteğine boyun eğmek zorunda kalır. Çünkü polis ona görev tanımını şöyle yapar: “*vatanı senin gibi kadınlardan temizlemek ve saygın aileleri sizden korumak!*” (es-Sa’dâvî (t.y.): 67) Bundan sonraki işinde ilk defa eline para sıkıştırılır. Müşterilerinden birinin ona “*saygın değilsin*” (es-Sa’dâvî (t.y.): 76) dediği ana kadar bu durum devam eder ve sonrasında saygınlık kazanacağı bir işe girer.

O, diğer kadınlara benzememektedir, onlar gibi işini kaybetmekten korkmaz, bütün ahlaksız teklifleri reddederek gerçekten saygın bir kadın olur. İşyerinden birine âşık olur. Kısa bir süre sonra sevgilisinin, müdürün kızıyla nişanlandığını öğrenince ilk defa kendini en ağır şekilde aşağılanmış hisseder. Ne amcasından ne sadece saygın aileleri korumakla görevli polisten ne de âşık olduğu İbrahim’den bir hayır görmediğinin bilincine varır. Firdevs başarılı, aranan ve adı ün salmış bir hayat kadını olur. Bir gün Firdevs’e ve bütün kazancına ortak olmak isteyen Marzuk ile karşılaşır. Ondan kurtulmaya çalışır; fakat Marzuk’un katili olmadan bu mümkün olmaz. Son olarak da polisler tarafından yakalanıp hapse atılır. Firdevs bundan sonrasını şu cümlelerle anlatır: “*Yaşamı da, ölümü de aşmıştım; çünkü artık ne yaşama arzusu duyuyorum, ne de ölümden korkuyordum. Hiçbir şey istemiyorum, hiçbir şey ummuyordum. Hiçbir şeyden korkmuyordum. Bu yüzden özgürdüm.*” (Demiröz, 2004: 105) En sonunda Firdevs’i idam ederler. Çünkü Firdevs’in yaşaması onların ölümü, Firdevs’in ölümü onların yaşaması demektir. (es-Sa’dâvî (t.y.): 108)

3. Eserlerdeki Kahramanların Çeşitli Bakımlardan Değerlendirilmesi

3.1 Kahramanların Sosyokültürel Analizi

Her iki yazarın da eserlerinde kadın kahramanlarının yaşadıkları açısından benzer noktalar bulunmaktadır. İsimli kahraman da, Firdevs de eğitim almıştır ve okulda arkadaşlarıyla sınırlarını, ilk gençlik anılarını paylaşmışlardır. İsimli kahramanın ilk isyanı babasına karşı üniversite eğitimi almak için olurken, Firdevs'in ise okul yönetimine karşı olmuştur. İkisi de aynı soruyu sormuşlardır kendilerine: “Üniversite eğitimi alabilecek miyim?”, “Baba ve amca izin verecek mi?”. İsimli kahraman üniversiteye gider; fakat Firdevs amcasının “erkeklerle aynı okulda olmaz” engeline takılır. Firdevs liseyi derece ile bitirirken, diğer kahraman ise zor da olsa üniversiteyi bitirmektedir. Her iki kadın kahramanda da “saygın kadın” olma yönünde çabaları vardır. Evlilik dışı birçok ilişki yaşayan kadın kahramanlardan Duygu Asena'nın kahramanı, yaptıklarını ve yaşadıklarını geçerli bir nedene bağlamaktadır. İstemediği bir şey yaşamamak için “*Kimsenin bana saygısı kalmasa da... kendi kendime saygıyı yitirmemeliyim*” diyebilmektedir. (Asena, 2008: 114) Evli olmayı, yeniden âşık olmaya engel bir durum olarak görmemektedir. Hayatına girip çıkan erkekler için “anlaşamadım, ayrıldım” diyebilmekte ve yoluna devam edebilmektedir. Her defasında ve her yeni ilişkide sevecek, beğenilecek bir taraf bulabilmektedir. Ancak Nevâl es-Sa'dâvî'nin kahramanı Firdevs maalesef ne aşk ne sevgi ne de saygı dolu bir ilişki yaşayamamıştır. Asena'nın kahramanı gibi evlilik dışı yaşadığı ilişkileri isteyerek yaşanmış birliktelikler de değildir. Eserlerde kadın kahramanların yaşadıkları sosyal ve toplumsal çevre, *Kadının Adı Yok*'ta gelenekten gelen, ayıplayarak dışlama ile kendini hissettirmektedir. *Sıfır Noktasındaki Kadın*'da ise, şer'i hukuka göre yasaklama ve hapis cezası olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2 Kahramanların Evlilik Hayatlarının Analizi

Yazarların evlilik konusunu ele alış biçimi ile eserleri değerlendirildiğinde de ortaya çıkan benzerlikler şu şekilde sıralanabilir. Eserlerinde ataerki toplumu çeşitli açılardan eleştiren Asena, özellikle evlilik hususunda kadının konumuna dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Rol model olarak; ebeveynlerinin etkisindeki kızlar, oyuncak bebekler ile oynayarak büyürken, bir yandan da evcilik oyunlarıyla yetişkinlik hayatlarının provasını yapmaktadırlar. Sosyal hayattaki yaygın algı, kadının evin içine ait, çocukların yetiştiricisi; erkeğin ise dışarıdaki hayatın tek sorumlusu olduğu şeklindedir.

Çocukların, daha bebekliklerinden itibaren, kıyafetlerinin renginde bile ayrıştırılan kimlikler ile yetiştirildikleri herkesçe bilinen bir gerçektir. Bunun sonuçlarından biri olarak kız çocukları, büyüyüp evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı hayal ederek yetişmektedirler. Bu algının bir sonucu olarak kadınlar; adeta evlilik için hazırlanmakta ve “kutsal anne” rolünü benimseyerek, her durumda fedakârlık yapan varlık olmayı kabul etmektedirler. Bu eserde anlatılan evlilikler incelendiğinde, isimsiz kahramanın anne-babasının evliliği ile ilgili şu sonuçlara varmak mümkündür: Anne ev hanımı, baba ise evin geçimini tek başına sağlayan kişidir. Aile bireylerinin kıyafetleri, gittikleri yerler ve bu mekânlarda geçirilen zaman ve hatta bahçeye oyun oynamak için gelen mahallenin çocukları bile babanın bilgisi ve kontrolü altındadır. Baba bu ailede her şeye karar veren tek yetkilidir. Eserde çeşitli örneklerle verilen diğer aile yaşantılarında genel durum benzer evlilik ilişkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Evin reisi erkeklerin, eş ve çocuklarına karşı en büyük silahının şiddet olduğunu Nilay’ın babasının ve eve gelen hizmetçi kadının eşinin davranışlarından anlaşılmaktadır. Anlatıcı bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir: “*Patlatıyorlar, vuruyorlar, kırıyorlar. Ve hiçbirimiz hiçbir şey yapamıyoruz.*” (Asena, 2008: 41) Eserde babanın anneyi aldatması olayı sonucunda bile, bu tür evliliklerdeki kadının, sessizliği ve çaresizliği dile getirilmiştir. Aldatma teması, bu eserde ele alınan evliliklerde sıkça kullanılan bir kavramdır. Severek ve âşık olarak evlenen çiftler dahi, bir süre çeşitli sebeplerle eşlerini aldatmaktadırlar. Asena bu durumu yaşanması gereken bir süreç olarak gördüğünü ifade etmiş, hiçbir duygunun sonsuz ve kalıcı olmadığını belirtmiştir.

Asena’nın bu eserdeki evliliğe dair eleştirilerinden biri de, evliliğin çoğu zaman baskısından kurtuluş olarak görülmesi ve genç kızlar tarafından tek çıkar yol olarak düşünülmesidir. Durumun böyle olmadığı ise ancak evlendikten sonra anlaşılmaktadır. Evlenince yaşanan değişimler ise; anlatıcının ağzından, öğrenilmiş davranış olarak, rol model annelere benzeme şeklinde okuyucuya sunulmuştur. Evlilik konusundaki eleştirilerinden bir diğeri de “evlenmeden önce” ve “evlendikten sonra” diye ayırım yapılabilecek derecede kişilerde yaşanan değişimlerdir. Anlatıcı bu durumu da şu sözlerle ifade etmiştir: “*Geçen gün kardeşime gittim, kapıyı açtı, saçı başı dağımk, ağlıyor, epeyce de kilo almış, gebemiş, doğuracakmış, tiyatrocı, doğursun istiyormuş, ikisi bir arada çıkarmış... Ve tiyatrocı o gece eve dönmemiş... Her gece geç dönermiş ama, bu gece hiç dönmemiş, kardeşim onu merak ediyormuş... Göbek bağlamış herif, evlenmeden önceki o tatlı, o kültürlü adam bu mu? Bu mu benim neşeli, cıvıl cıvıl kardeşim... Saç baş dağılmış, şişmanlamış, irin gibi bir surat... ”* (Asena, 2008: 50-51) Anlatıcının kendi evliliği ise hayal

DUYGU ASENA VE NEVÂL ES-SA'DÂVÎ'NİN ESERLERİNDE EVLİLİK
TEMASI VE KADIN OLGUSU

kırıklıklarıyla doludur. Ekonomik sıkıntılar yaşanmaktadır. İlk çocuğunu, eşinin erken olduğunu düşünmesi nedeniyle aldırarak zorunda kalmış ve yaşanan bu sıkıntılar duyguları da değiştirmeye başlamıştır. Mutlu evliliğin büyüünün bozulması uzun sürmemiştir. Çalıştığı işyerinde evli olan Mehmet ile aralarında başlayan aşk ilişkisi, onun için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Asena'nın burada vurgulamak istediği düşünce, evli erkeklerin eşlerini aldatmalarında herhangi bir sakınca görmeyen toplumun, aynı durum kadın söz konusu olduğunda takındığı tavrıdır. Aslında, toplumda kadına karşı anlaşılabilir sınırlar koyma eğilimi vardır. Kadının her durumda görevleri ve yeri bellidir, o sınırlar değişmez. Evlilik kurumu içinde dahi erkekler, eve geç gelebilirken, gece dışarı çıkıp arkadaşlarıyla gezebilirken, kadın her durumda erkeğe uymak ve tâbi olmak durumundadır. Eserde gençlikleri beraber geçen kadınların, güç bela ayarlayabildikleri bir Cumartesi buluşmasından sonra anlatıcının gözlemi şöyle olmuştur: “Çok eğlendik, çok güldük. En kısa sürede tekrar buluşmayı dileyip ayrılıyor birbirimizden... Bir mutsuzluk çöküyor içime. Acaba şimdi ne yapıyorlardır evlerinde? Biraz önceki gibi midirler, doğal, neşeli, mutlu? Neden ilk başlarda anlatamadıkları, konuşamadıkları şeyleri en küçük ayrıntısına kadar anlattılar? Daha o zaman pembe hayalleri yıkılmamış mıydı da, söylemek istemiyorlardı gerçekleri? Daha o zaman umuyorlar mıydı? Şimdi umutları gitti de mi anlatabiliyorlar her şeyi? Çok üzgünüm...ama çok.” (Asena, 2008: 142)

Nevâl es-Sa'dâvî'nin evlilik konusunu ele alış şekli de topluma eleştirel bir bakış açısıyla bakan kadın gözünden pek farklı değildir. es-Sa'dâvî, kadını evlilik kurumu içinde yok sayan ve nesneye dönüştüren anlayışı eleştirmiştir. Ayrıca evlilik kurumunun bütün sorumluluğunun kadına ait olmadığını da sıklıkla dile getirmiştir.

Sifir Noktasındaki Kadın'ın kahramanı, babasını tarif ederken bir yandan da annesi ile babasının evliliği ile ilgili ipuçları da vermektedir. “Babam, cahil, yoksul bir köylü olan babam, yaşam hakkında çok az şey bilirdi. Ürün nasıl yetiştirilir, düşmanın zehirlediği sığır ölmeden pazara nasıl ulaştırılır; henüz vakit varken bakire kızı başlık parasına nasıl satılır; ürün olgunlaşır olgunlaşmaz komşudan atik davranılıp nasıl çalınır. Kahyanın önünde nasıl iki büklüm durulup eli öpülüyormuş gibi yapılır. Karı nasıl dövülür, anasından emdiği süt her gece nasıl burnundan getirilir.” (Demiröz, 2004: 22) Annesi ile ilgili anlattıkları ise; ona ev işlerini öğrettiği yönündedir. Başının üstünde su dolu bir bakraç taşıdığını, tarlaya gittiğini, dönünce temizlik yaptığını ve pişirilecek ekmeklerin hamurlarını yoğurduğunu ifade etmiştir. Firdevs annesi ile babasının ilişkisi hakkında şu bilgileri vermiştir: “Annem yanımda kalıp beni ısıtacağına, babamın yanına giderdi. Yazları elinde içi soğuk su dolu

bir maşrapayla dizinin dibine oturup, babamın ayaklarını yıkadığını görürdüm.”(Demiröz, 2004: 27) Ancak amcasının evliliğinde bunlar hiç olmamıştır. Belki amcasının eşinin öğretmen kızı olmasından, belki de amcasından yüksek bir zümreye mensup olmasından dolayı, yengesi hiç amcasının ayaklarını yıkamamış, amcası da ona el kaldırmamış ve hep kibar davranmıştır. Kendi evliliği ise büyük bir hayal kırıklığı olmuştur. “*Amcamın evinden Şeyh Mahmud’un evine taşındım. Tahta kanepenin yerine rahat bir yatağım oldu. Eşya ile dolu bu büyük evi temizlemekten, çamaşır ve mutfaktan sıkılıp da biraz dinlenmek istediğimde Şeyh Mahmut geliyordu. Yaşı altmıştan fazlaydı ben ise ondokuzumu tamamlamamıştım. Dudağının altında ortası delik büyük bir şişlik vardı. Bazen kurur bazen de cerahati beyaz, sarı ya da kırmızı kana benzeyen damlalar akan bir musluğa benziyordu.”* (es-Sa‘dâvî, t.y.: 49) Evliliğinin hayal kırıklığı olduğunu şu ifadelerden de anlamak mümkündür: “*Kolları ve bacakları gevşeyince bedenimi sessizce onun bedeninin altından çeker ve parmak uçlarımda banyoya giderdim. Yüzümü, ağzımı, kollarımı, bacaklarımı hiç yer kalmayacak biçimde defalarca su ve sabunla yıkardım.”* (es-Sa‘dâvî, t.y.: 50) Şeyh Mahmut çok yemek yemez ama tabağını siler süpürür. Firdevs hiç müsrif bir kadın değildir ama Şeyh Mahmut çöpleri bile araştırarak kadar cimridir. Azıcık yemek artığı bulduğu gün ile Firdevs için dayak dönemi başlamıştır. Burnundan ve kulaklarından kan geldiği bir dayak sonrası, evini ve yaşlı eşini terk etmiştir. Firdevs bundan sonra, birlikte yaşamaya başladığı Beyumi ile evlilik dışı ilişkiler yaşama dönemine girmiştir. Aslında Firdevs biriyle, yeniden yapılabilecek evlilik düşüncesini de yitirmiştir. Yıllar sonra aynı işyerinde çalıştığı İbrahim ile yaşadığı ilişkinin sonucunda, bu defa terk edilen o olmuştur. Bu ilişki için Firdevs’in görüşlerini ve evlilik düşüncesinin de tamamen bittiğini şu sözlerinden çıkarmak mümkündür: “*Bütün kadınlar yalanların, dolanların kurbanıydı. Erkekler kadınları aldatır, aldandıkları için de onları cezalandırır; evlenmeye zorlar, sonra da ömür boyu hizmetçiliğe, küfürlere ya da dayağa mahkum ederlerdi.”* (Demiröz, 2004: 91)

Kahramanların annelerin de kızlarını yetiştirme pratikleri bakımından benzer davranışlar gösterdiği görülmektedir. Her iki kahramanın annesi de, kızlarını ev işlerine alıştırmaya yönünde bir çaba içerisindeydi. Her iki eserde de kadın kahramanların çocukluk dönemleri ani bir karar ve davranış değişikliğiyle bitmektedir. Kahramanlar bu duruma bir anlam veremese de, yeni düzene alışma ve uyum sağlama eğilimindedirler.

Kahramanların evlilik ile ilgili kararları da benzerlik göstermektedir. Başarısız evlilikleri neticesinde ikisi de evliliğin kadınlar için acı çekmeye dayalı bir düzen olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Kötü sonla biten evliliklerin kadınlarda bıraktığı etki,

DUYGU ASENSA VE NEVÂL ES-SA'DÂVÎ'NİN ESERLERİNDE EVLİLİK
TEMASI VE KADIN OLGUSU

onların bir daha evlenmelerine engel olan izler taşımaktadır. Asena'nın kahramanı da, evlenmek isteyen erkeklerden kaçarken es-Sa'dâvî'nin kahramanı da aynı yolu izlemekte, kocasının tekme iziyle sevgilisinin aşk acısı izini hala ilk günkü gibi hissetmektedir.

SONUÇ

Duygu Asena *Kadının Adı Yok* eseriyle Türk Edebiyatının önde gelen isimleri arasına girmeyi başarmış, bir kadın yazardır. Nevâl es-Sa'dâvî de Mısır'da feminist edebiyata katkısı yadsınamaz derecede güçlü bir kalemdir. Her iki yazar, kendi toplumlarında, yazdıkları sebebiyle, haklarında çokça konuşulmuştur. Onlar kendi toplumları tarafından ya hayal dünyasında yaşıyor diye algılanmış ya da ahlaksızlık düşüncesiyle yargılanmışlardır. Yetiştikleri toplum tarafından eleştirilen yazarlar, eserleri aracılığıyla toplumu kendi değerlerini, geleneklerini yargılamaya ve yeniden değerlendirmeye yönlendirmeyi amaçlamışlardır. Her iki eserde de hem romanın hem de gerçek hayattan yaşanmış olayların birer kahramanı olarak okuyucuya sunulan kahramanlardan Asena'nın kahramanı aslında herkesin yaşadığı sıradan bir hayat yaşayan, fakat bu hayatı herkesten farklı yaşayan biridir. es-Sa'dâvî'nin kahramanı da aynı sıradan hayatı yaşamıştır. Çünkü birçok kadın gibi fiziksel şiddetin her türünü yaşamış, amcası başta olmak üzere çoğu erkek tarafından tacize uğramış, fakat asla boyun eğmemiştir. Yazarlar, toplumların kadını eziş şeklini en yalın ve en yaşanmış biçimiyle dile getirmişlerdir. Her iki eserde de belirgin olarak vurgulanan kadın sorunlarıdır. Kadın sorunundan hareketle bireysel özgürlüklere de değinilmiş, eserlerde kadınların eğitim ve iş hayatında yer alma çabalarına yer verilmiştir. Eserlerdeki kadın kahramanların asi ve güçlü karakter özellikleri de öne çıkan vurgular arasındadır.

Her iki eserde göze çarpan konulardan biri de evlilik dışı ilişkiler yaşayan kadınların karşılaştığı olumsuzluklardır. Özellikle doğu toplumlarında, erkek için hiç bir bedel arz etmeyen bu durum, toplum tarafından karşı cins olan kadın için tam tersi bir tutum sergilemiştir. Ele alınan eserlerde de bu bakışın bir yansıması olarak gerçekçi bir çerçevede yansıtılmıştır. Asena'nın eserindeki karakterlerden biri olan ve evlilik dışı hamile kalan Fügen, erkek arkadaşı tarafından dürüst olmamakla suçlanıp terk edilmiştir. Eserin isimsiz kahramanının evli olduğu halde, kendi gibi evli olan iş arkadaşı Mehmet ile yaşadığı ilişki, cinsiyetçilik algısı bakımından toplumun gözünden okuyucuya şöyle aktarılmıştır: "... *Ama işyerinde herkes bana karşı bir garip, ama Mehmet'le herkes eskiden olduğu gibi, aynı. Arada bir gidip sırtını bile sıvazlıyorlarmış, helal olsun, kaptın kadını gibilerinden.*

Oysa benimle eskisi gibi değiller, dost olduklarım bile ilişkilerini yavaş yavaş kestiler..." (Asena, 2008: 105)

Nevâl es-Sa'dâvî'nin kahramanı Firdevs de aynı ayrımcılığa maruz kalmış ve hakkını korumak istediğinde bedelini canıyla ödemiştir. Kendisini koruyacağını söyleyerek kazancına ortak olmaya kalkışan, onu tehdit eden adamı polise bildiren yasal yollara başvurmuş ancak bir sonuç alamamıştır. Cinsiyet ayrımcılığının Mısır toplumundaki bir örneği olan bu durum şöyle aktarılmıştır: "... Yasaların benim gibi kadınları cezalandırdıklarını, ama erkeklerin yaptıklarına gözlerini kapadıklarını öğrendim." (Demiröz, 2004: 97

Türkiye ve Mısır'da kadına yapılan bu istismarlar kadın gözüyle ve duygularıyla okuyucuya aktarılırken, Duygu Asena, eserini "ben dili" kullanarak birinci tekil kişi diliyle kaleme almış ve "hissedilenlerin" anlatıldığı bir eser ortaya koymuştur. Otobiyografik yöntem olarak da adlandırılan ben'li anlatımın kullanılması, okuyucunun eserde anlatılan olaylarla kendi yaşadıkları arasında doğrudan bir bağ kurmasını kolaylaştırmıştır. Nevâl es-Sa'dâvî ise, gerçek bir hayat öyküsünden yola çıkarak eserini, üçüncü tekil kişi olarak yazar gözünden okuyuculara sunmuştur. Tanrısal anlatım olarak da bilinen o'lu anlatım yöntemi kullanılarak *Sıfır Noktasındaki Kadın*, dışarıdan bir gözle kaleme alınmıştır. Bu eserde kullanılan yalın ve sade dil, toplumun kültürel özellikleri ve değerlerini yansıtan ifadelerin her kesimce okunmasını mümkün kılmıştır. Her iki eserde de belirgin ve dikkat çekici tasvirler ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. "*Güzel bir bahçemiz var, evin üç yanını kuşatıyor. İçinde meyve ağaçları, kediler, köpekler var. Evin içinden yukarıya doğru çıkan bir merdivenimiz, bir de kardeşim var.*" (Asena, 2008: 7) Böylelikle okuyucu gözünde mekânların canlandırılması hedeflenmiştir. "*kendimi gün sonunda bilmediğim bir caddede otururken buldum. Nil boyunca uzanan asfalt kaplı temiz bir cadde. Yanında yüksek ağaçlar, duvar ve yeşil bahçelerle çevrili evler vardı. Göğsüme topraksız, tertemiz bir hava doldu.* (es-Sa'dâvî (t.y.): 56)

Asena ve es-Sa'dâvî, incelenen her iki eserde gerek kahramanların duygu ve düşünce dünyasıyla gerekse yaşam tarzları ve davranışlarıyla her dönemde keyifle okunabilecek özellikte eserler ortaya koymuşlardır. Nevâl es-Sa'dâvî'nin, bu eseriyle Mısır kadın hareketine önemli bir figür kazandırdığını ve toplumu aydınlatmak için Firdevs'in cesaretinden ilham aldığını söylemek mümkündür. Aynı şekilde Duygu Asena da eseriyle Türkiye'de kadın hareketine hız kazandırmış, farklı bakış açılarını mümkün kılmıştır.

KAYNAKÇA

- Asena, Duygu (2008). *Kadının Adı Yok*. İstanbul: Doğan Kitap.
- es-Sa'dâvî, Nevâl (2003). *Sıfır Noktasındaki Kadın*. (Çev. Selma Demiröz). İstanbul: Metis Yayınları.
- es-Sa'dâvî, Nevâl (t.y.). *Imra'ah 'ında nuktat es-Sıfr*. Beyrut: Dar al-adab.
- Tuğyan, Tümay, "Duygu Asena-Söylenecek Sözü Vardı", Kıbrıs Yazıları, Sayı 3/ Yaz-Güz 2006
- Ürün, A.Kâzım, "Abbas Mahmud el-Akkad'ın Sara'sıyla Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye'si Arasındaki Ortak Unsurlar", *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 8, Yıl:2002, Konya 2002.
- Yıldız, Reyhan (2007). *Gücünüzü Bilin! Duygu Asena'ya Saygı*. İstanbul: Erko Yayıncılık